

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ ТА ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НЕБЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. У 90-ті роки викристалізувалася зовнішньополітична орієнтація України в напрямку інтеграції до європейської спільноти. Європейський вибір відкриває нові перспективи для співробітництва України з розвиненими країнами континенту, економічного розвитку, соціального й інтелектуального прогресу, зміцнення позицій держави в міжнародній системі координат. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, можливість виходу на єдиний внутрішній ринок ЄС. Європейська інтеграція на сучасному етапі – це магістральний напрямок розвитку континенту, який визначить ситуацію і в самій Європі у третьому тисячолітті, і її місце у світі. З часу свого заснування в 1957 р. Європейський Союз поступово перетворився на один із найпотужніших політичних і фінансово-економічних центрів сучасного світу, ключовий компонент новоствореної архітектури європейської безпеки, ядро системи європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень. Питанням дослідження і впливу інтеграційних процесів на економіку України займалися: О. Гребельник, І. Бураковський, А. Гальчинський, Я. Малик, О. Пироженко, Ю. Таран, С. Заплатинський, І. Черкаський, І. Васютин, С. Солодкий [1 – 12]. Кожний з цих учених зробив вагомий внесок у визначені шляхів оптимального рівня інтеграції України та мінімізації небезпек.

Метою статті є аналіз небезпек та вигід від створення зони вільної торгівлі з ЄС. Визначення проблем та перспектив подальшої співпраці України та ЄС.

Результати дослідження. Існують різні думки щодо шляхів подальшої інтеграції України: створення зони вільної торгівлі, входження до Митного союзу РБК, інтеграція до ЄС, інтеграція до Митного союзу за принципом „3+1”, інтеграція до ЄС за принципом „27+1”, невходження до інтеграційних об'єднань, відсутність кроків щодо інтеграції в ЄС та Митний союз та ін.

Для визначення подальшої інтеграції України доцільно проаналізувати показники зовнішньої торгівлі зі світовими регіонами (табл. 1).

Високий показник питомої ваги імпорту та експорту з Азією пояснюється знаходженням у цьому регіоні такої держави, як Китай, імпорт та експорт з якою досяг 2887487 та 377519 тис. доларів США відповідно. Це пояснюється тим, що Китай є світовою

державою з високим рівнем зовнішньої торгівлі, також є виробником дешевої продукції, що користується попитом на українському ринку. Також ми бачимо, що досить велика питома вага торгівлі з країнами ЄС, імпорт та експорт складають 34,5% та 28,3% відповідно. Це зумовлено географічним розміщенням ЄС, високою якістю продукції країн ЄС, високим рівнем торгівельних взаємовідносин та невисокими цінами на товари, що експортуються з України. А високі показники зовнішньої торгівлі з країнами СНД зумовлені тим, що Україна як інші країни СНД є державою пострадянського простору з тісними торгівельними стосунками між країнами.

Найбільша питома вага торгівлі з Росією, це зумовлено попитом України на такі товари, як нафта, природний газ, продукти харчування тощо.

Слід зазначити, що стан зовнішньоторговельного балансу за 2011 – 2012 рр. значно погіршився (табл. 2). Слід зазначити, що показники експорту та імпорту, починаючи з 2009 року мають позитивну тенденцію до збільшення. Так, показник експорту з 2009 року збільшився на 40,1%, а імпорту – на 44,6%. Різке зменшення зовнішньоторговельного балансу протягом 2008 – 2009 року може бути пов'язане зі Світовою фінансовою кризою. Уряд країни не відпрацьовував дієвого механізму торговельного захисту та державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Обсяги експорту товарів до країн СНД становили 36,8% від загального обсягу експорту, Азії – 25,7%, Європи – 25,3%, зокрема до країн Європейського Союзу – 24,8%, Африки – 8,2%, Америки – 3,8%, Австралії і Океанії – 0,1% (табл. 2).

Основа товарної структури українського експорту складала чорні метали та вироби з них – 26,4% від загального обсягу експорту (зменшення обсягів на 14,7% проти 2008 р.). Продукти рослинного походження становили 13,4% (збільшення на 66,6%), мінеральні продукти – 11,1% (зменшення на 25,4%), механічні та електричні машини – 10,2% (збільшення на 4%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 8,7% (збільшення на 22,8%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 7,4% (зменшення на 6,1%), жири та олії тваринного або рослинного походження – 6,1% (збільшення на 24%), готові харчові продукти – 5,1% (збільшення на 18,9%) [2].

Імпорт з країн СНД становив 40,7% від загального обсягу, Європи – 32,5%, зокрема з країн Євро-

Таблиця 1

**Зовнішня торгівля України зі світовими регіонами за I квартал 2012 та 2013 року
(складено за [13; 14])**

Регіон	Імпорт (тис. дол. США)			Експорт (тис. дол. США)			Сальдо за I квартал 2013 р.
	з початку 2013 року		I квартал 2012 р.	з початку 2013 року		I квартал 2012 р.	
	вартість	питома вага		вартість	питома вага		
Австралія Океанія	27085	0,11	6485	23496	0,11	7970,5	-3589
Азія	5238286	20,96	3208631	5451219	24,77	4404062,6	212933
Америка	1567932	6,25	1163902	1382826	6,18	477776,3	-185106
Африка	280500	1,1	177961,1	1485593	6,75	1270530,4	1205093
Європа	8613657	34,49	5835727	6228167	28,3	3804889,7	
СНД	9241835	37	8644827	7414340	33,73	6177144,6	- 1827495
Невизначені регіони	10033	0,04	169	1500	0,01	26490,1	-8533
Всього	24979332		19037702	21987138		16168864	2992195

Таблиця 2

**Зовнішньоторговельний баланс України за 2008 – 2012 р.
(складено за [14])**

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо
2008	78744	92002	-13258
2009	49301	50610	-1309
2010	63164,6	66189,9	-3025,3
2011	82107,4	88854,9	-6747,5
2012	82337,4	91364,4	-9027

Рис. 1. Зовнішньоторговельний баланс за 2008 – 2012 роки (складено за [14])

пейського Союзу – 30,9%, Азії – 20,2%, Америки – 5,3%, Африки – 1%, Австралії і Океанії – 0,2% (табл. 3).

Мінеральні продукти склали 32,5% обсягу імпорту товарів (зменшення обсягів на 8,3%). На поставки механічних та електричних машин припадало – 15,5% (збільшення на 3%), продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 10,1% (збільшення на 7,1%), засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів – 9,5% (збільшення на 30%), недорогоцінних металів та виробів з них – 6,2% (зменшення на 8%), зокрема чорних металів та виробів з них – 4,2% (зменшення на 9,6%), полімерних матеріалів, пластмас та виробів з них – 5,3% (зменшення на 0,7%), готових харчових продуктів – 3,5% (зменшення на 2%), текстильних матеріалів та текстильних виробів – 3% (збільшення на 28,8%) від загальної вартості імпорту [14].

На теперішньому етапі для України є важливими зовнішньоторговельні відносини з Євросоюзом, обсяг експорту з ЄС становить 25% загального обсягу експорту, та частка імпорту становить більш ніж 30 відсотків, ці показники мають сталу динаміку до збільшення. Так, з 2009 року загальна кількість імпортованих операцій з ЄС збільшилася на 41,2%, а експортних на 44,3%. Під час аналізу показників експорту та імпорту за регіонами світу можна зазначити сталу тенденцію до збільшення показників імпорту та експорту за всіма регіонами світу. Слід зазначити, що протягом 2008 – 2009 рр. був різкий спад показників за всіма регіонами, це пояснюється Світовою фінансовою кризою 2008 року. Також можна зазначити, що збільшення або зменшення активності імпортованих та експортних операцій здійснюється синхронно. Під час зменшення показників імпорту, також зменшуються й показники експорту, що можна спостерігати на прикладі країн Європи, Азії та ін.

Першим кроком до євроінтеграції є створення зони вільної торгівлі. Основною ціллю для України повинна виступати не сама інтеграція у західноєвропейські структури, а досягнення, в першу чергу, конкретних економічних цілей. На сучасному етапі співпраці обсяг торгівлі між Україною та ЄС приблизно у 7 разів перевищує обсяг торгівлі України з США. Тому наперед потрібно забезпечити більше можливостей для експорту вітчизняних товарів у Західну Європу товаровиробникам з найбільш конкурентоздатних сфер української економіки: металургійної і текстильної промисловості, сільського господарства, певних сфер наукомістких та енергетичних технологій.

Курс державної політики на інтеграцію до Євросоюзу та формування нової політики ЄС є життєво необхідними для України. Європейська інтеграція стане визначальним чинником і міжнародної діяльності України, і її внутрішньої політики на тривалу перспективу, забезпечить зміцнення безпеки та позитивне ставлення до України з боку інших держав світу. Чітке дотримання курсу на інтеграцію до Європейського союзу гарантує верховенство права, плюралістичної

демократії, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадського суспільства, побудову соціально орієнтованої ринкової економіки.

Теоретично зона вільної торгівлі передбачає скасування мит і кількісних обмежень на всі товари у взаємній торгівлі, а також лібералізацію торгівлі послугами. Однак на практиці, зазвичай, сторони, що створюють зону вільної торгівлі, хоча б принаймні на початковому етапі, але все ж запроваджують певні обмеження. Не є винятком і Євросоюз. Участь Європейського союзу у формуванні зон вільної торгівлі дає можливість визначити головні особливості його політики в цій сфері.

Євросоюз, розширюючи доступ до внутрішнього ринку переважно промислових товарів виробників інших країн, зберігає суттєві обмеження для продукції сільського господарства.

Євросоюз загалом широко використовує принцип асиметрії у взаємному відкритті ринків. Особливо це стосується менш розвинених країн. Зазвичай, Європейський союз насамперед ліквідує мито на імпортовану промислову продукцію і погоджується на його поетапне усунення у країнах-партнерах. Цей термін становить зазвичай 5 – 10 років.

Для України, з урахуванням наявної різниці в рівнях економічного розвитку та ступеня митного захисту, поступове відкриття внутрішнього ринку для промислової продукції ЄС може відбуватися протягом 5-ти років, по окремих позиціях – і 10-ти.

Євросоюз починає проводити активнішу торговельну політику міжрегіонального співробітництва у формах вільної торгівлі. При цьому він визначає три головні вимоги до рівня регіональної інтеграції, необхідні для переговорів зі створення зони вільної торгівлі на міжрегіональному рівні:

- чинна інституційна структура регіонального угруповання, яка передбачає ефективні механізми реалізації регіональних проектів і виконання рішень, зокрема інструменти вирішення спорів;
- створення митного союзу відповідно до ст. XXIV ГАТТ, включаючи єдиний зовнішній тариф, митну адміністрацію, спільну торговельну політику;
- зменшення нетарифних бар'єрів у внутрішньорегіональній торгівлі, зокрема, у сфері технічних вимог і стандартів, санітарних і фітосанітарних аспектів, а також сприятливі регіональні регуляторні режими у галузях послуг та інвестицій.

Глибина зони вільної торгівлі прямо залежить від рівня політичної взаємодії та інтеграції ЄС і країн-партнерів. Найглибшу зону вільної торгівлі ЄС пропонує для країн-кандидатів на вступ до ЄС, а також держав Європейської асоціації вільної торгівлі (СВТ). Так, у 2002 р. Європейська Комісія запропонувала у відносинах з країнами-кандидатами використовувати так звані комунітарні (спільні для держав ЄС) правила регулювання конкуренції замість антидемпінгового регулювання за правилами СОТ [16, с. 4].

Таблиця 3

Вигоди та небезпеки Угоди про Асоціацію з ЄС

Сфера діяльності, глава Угоди	Бізнес		Догомослужарства		Держава	
	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки
Складання мит, зборів та інших платежів	<p>1. Лише 90% останніх ставок дорівнюють нулю.</p> <p>2. Для найбільш чутливих товарних певній передбачено або збереження нульової ставки ввізної мита, або запровадження тарифних квот з нульовою ставкою в середній квоті та нульовою ставкою за межами квоти.</p> <p>3. Для українських виробників найсуттєвішим буде зниження тарифних обмежень ЄС у легкій промисловості, хімічній промисловості, машинобудування, харчовій промисловості, що сприятиме поглибленню доступу українських виробників на цей ринок (хоча треба брати до уваги, що якесь українське готової продукції суттєво постраждає (сиропейський), зниження нетарифних обмежень торгівлі.</p>	<p>1. Витіснення вітчизняного виробника з українського ринку</p>	<p>1. Зниження українських ввізних мит створює можливість для зниження внутрішніх ціл.</p> <p>2. За оцінками експертів на основі прикладної моделі загальної рівноваги для України, лібералізації ввізних мит між Україною та ЄС зумовить зростання сучасного добробуту домогосподарств на 1,3% в середньостроковій перспективі і на 4,6% в довгостроковій перспективі за великих рівних умов.</p> <p>3. Більший витратах десь зниження нетарифних обмежень торгівлі.</p>	<p>1. Скорочення вибору внаслідок злиття з ринку вітчизняного виробника (опосередкована небезпека, яка діє через бізнес) – «строналі ринку».</p>	<p>1. Прискорення темпів зростання торговельних потоків, а також економічної активності, за оцінками експертів, комплексу втрачає бюджету від поступового скорочення ввізних мит.</p>	<p>1. На першому етапі, поки не буде налагодуване регулювання, держава втрачатиме доходи від стягування мита</p> <p>2. Відкритість ринку в Європі дає перевагу з України дешевих напівфабрикатів і сировини, для Європейських товарів виробників може призвести до закриття сировинної спеціалізації вітчизняної промисловості.</p>

Сфера діяльності, глава Угоди	Бізнес		Домогосподарства		Держава		
	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки	
Додатковій умови торгівлі одягом, що був у використанні	1. Схема, що передбачена для ввезення вживаного одягу, як очікується, стимулюватиме внутрішнє виробництво одягу, таким чином надаючи переваги національній легковій промисловості та знижуючи привабливість імпорту вживаного одягу.	1. Аналіз ринку вживаного одягу показує, що найважливішими конкурентами українських виробників одягу є не імпортери вживаного одягу, а імпортери дешевого одягу з Китаю та інших країн Азії, а також контрабандисти. 2. Ймовірно, що встановлення вхідної ціни на вживаний одяг не надасть суттєвих додаткових стимулів розвитку виробництва одягу в Україні.	1. Запровадження вхідної ціни на вживаний одяг є ризикованим. Після п'яти років ставка ввізного мита буде зрівнявана з нулем, що зумовить зниження його вартості.	1. Запровадження вхідної ціни на вживаний одяг може зумовити підвищення цін на цю товарну категорію, що може негативно вплинути на споживачів вживаного одягу, які є найбільше вразливі категорії населення.			
Вивіз (експортне мито)	1. Поступове скасування експортного мита стимулюватиме експорт цехів, водномасивних машин, підшипників внутрішнього кріва не нілого. 2. За рахунок прямих витрат на експорт виробників мотопомп, можливість адекватно змінити до зміни. 3. Як очікується, скасування експортних мит може мати негативні наслідки для металургії,	1. Можливість виникнення конфлікту інтересів між експортерами сировини та вітчизняними виробниками сировини такої сировини. 2. Збереження сировинної спрямованості вітчизняного експорту.		1. Скасування ввізних мит на опійну культуру може негативно позначитись на вартості опію, хоча цей вплив буде дуже незначним, зважаючи на високий рівень конкуренції на ринку та існування численних замінників.		1. Скасування ввізних мит знизить доходи державного бюджету, а визначити заради чимось вони або будуть повністю компенсовані зростаючим експортом, або не будуть (оскільки сировина завжди дешевше поточної продукції, яку можна було б не виготовити) – неможливо. 2. Зниження рівня експорту машинобудівної продукції; неможливість у зв'язку з обмеженнями можливостей	

Продовження Табл. 3

Сфера діяльності, глава Угоди	Бізнес		Догомосподарства		Держава	
	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки
Експортні субсидії	1. Оскаржувати Україна не використовує в експорті субсидії, це зобов'язання не змінить статус-кво. Водночас скасування експортних субсидій ЄС на сільськогосподарські товари, що експортуються в Україну, усуне фактор недоброчесної конкуренції і дозволить частково компенсувати вплив зривкених вільних мит.	1. Оскаржувати Україна не використовує в експорті субсидії на сільськогосподарські товари, що експортуються в Україну, усуне фактор недоброчесної конкуренції і дозволить частково компенсувати вплив зривкених вільних мит.	1. Скасування експортних субсидій на сільськогосподарські товари ЄС може зумовити зростання їх ціни, хоча цей фактор буде поступово нівелюватись зниженням вільних мит Україною.	1. Скасування експортних субсидій на сільськогосподарські товари ЄС може зумовити зростання їх ціни, хоча цей фактор буде поступово нівелюватись зниженням вільних мит Україною.	1. Скасування експортних субсидій на сільськогосподарські товари ЄС може зумовити зростання їх ціни, хоча цей фактор буде поступово нівелюватись зниженням вільних мит Україною.	
Угоди з іншими країнами	Підписання Угоди про асоціацію, невід'ємною частиною якої є демократизація щодо створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС, не впливає на існуючі зони вільної торгівлі (ЗВТ) з іншими країнами, за умови, що ці країни зацікавлені у збереженні цих угод (при дотриманні умов статті 24 ГАТТ/СОТ). Така ж членом, бізнес і надалі зможе користуватись перевагами вже існуючих угод про вільну торгівлю, які має країна.				Підписання Угоди про асоціацію не обмежить Україну у проведенні торговельної політики і не впливає на збереження / створення ЗВТ з іншими країнами (вирішуватимуть умови статті 24 ГАТТ/СОТ).	

Сфера діяльності, глава Угоди	Бізнес		Небезпеки		Домогосподарства		Держава			
	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки		
Стаття 76. законодавство та процедури	<p>Уніфікація митних вимог; уміщення непотрібних або дискримінаційних вимог на олеаторів; застосування єдиного адміністративного документу в цілях митного декларування; скорочення витрат і збільшення передбачуваності для суб'єктів господарства; забезпечення недискримінаційних вимог та процедур до імпорту, експорту та транзиту товару; застосування міжнародних інструментів, що розроблені ВМО; встановлення правил, які забезпечать, щоб будь-які втручання, накладені за порушення митного закоходательства або процедурних вимог, були пропорційними і недискримінаційними; застосування прозорих правил ліцензування митних брокерів.</p>	<p>- вчинення різких для підприємств, що державна буде використовувати дедеекові засоби примованого протекціонізму; -необхідність змінювати роботу у відрі відносні до нових вимог; -необхідність кулієлі підприємствами нових програм для електронного декларування; -необхідність навання митних брокерів.</p>	<p>здешевлення імпорту товарів; формування швидкої реакції підприємств- імпортерів на політ сложивів; -підвищення якості імпорту товарів.</p>	<p>- можливість збільшення переробки виробництв на території країни та транзиту небезпечних ресурсів через територію країни.</p>	<p>захист і сприяння торгівлі шляхом ефективного впровадження і дотримання вимог закоходательства; застосування сучасних митних методів, зокрема оцінки ризиків, послаблений контроль та інші.</p>	<p>-необхідність витрат достаньо велької суми коштів для впровадження новітніх митних технологій; збільшення притоку імпорту, зникнення диспропорції в експортно-імпортних операціях, формування та закріплення ситуації з зростанням вд'єлого салдо торгівельного балансу; -необхідність удосконалення націального законодавства; - зменшення надрожет до Держбоджету від мита та штрафів; - необхідність здійснення та долягави витрат для здійснення стандартизації документів,</p>				
Стаття 77. Відносини з бізнес спільнотою	<p>Формування консультативного механізму мж адміністративним органом та бізнес спільнотою</p>									

Сфера діяльності, глава Угоди стаття 78. Збори та платежі	Бізнес		Домогосподарства		Вигоди	Держава
	Вигоди	Небезпеки	Вигоди	Небезпеки		
	Платежі та збори небудуть перевизувати вартість важких послуг;		Зменшення ціни на імпорт			Небезпеки Зведення додаткових обмежень, я саме: зборюються адмініструвати платежі, що мають вплив, еквівалентний ввізному (імпортовому) збо в ввізному (експортному) миту; -обмеження, що платежі і зборя не повинні розраховуватися на адвалорній основі; -втрати недоходжень до держбюджету внаслідок додаткових обмежень, зменшення повлугу на продукцію вітчизняних товаровиробників.
стаття 79. Митна оцінка	Мінімальна вартість товарів не буде використовуватися		Зменшення ціни на товари з наслідок зменшення бази оподаткування			Втрати бюджетна внаслідок відсутності можливості використовувати інструменти коригування митної вартості
стаття 80. Митне співробітництво	Вирвадження митних протоколів ЄС, що дозволять уніфікувати митні платежі	Змін правед митного оформлення, що передбачає додаткове навчання митних брокерів та ввчичення нових правил			-обмін працями працівниками з митних оформлень, -спрляння координації між усіма предкордонними агенствами, -спізраця і надання технічної допомоги	необхідність інституційних змін в національному законодавстві, що передбачає зміни в митному кодексі та підзаконних актах (новий кодекс був прийнятий в травні 2012 р.)
Стаття 81. Взаємна адміністративна допомога					Надання адміністративної допомоги	Зауваження додаткових ресурсів (людей, інформації) для надання адміністративної допомоги і іншим країнам
Стаття 83 Піккомпет з питань митного співробітництва	Дє комітету наділена на розвчток прикордонного співробітництва, уніфікація правил походження товарів. Сприяння торгівлі.				Технічна допомога, уніфікація питань в здійсненні митної справ, активізація товаробігу	Створення комітета істребує включення національних заголовків; -відсутність інституційних оснєв впровадження підкомітету.
Стаття 84 Наближення законодавства у митній сфері	Уніфікація митних правил	Постійна необхідність ввччення нових правил			Створення єдиної системи митного права, яка наближена до вимог ЄС. Протиріччя з митними правилами Митного союзу РЕК	Втрати на уніфікацію митних правил. Законодавство єє постійно змінюється, що передбачає й постійні зміни в національному законодавстві

Зміст регуляторної політики в інших секторах співробітництва (інтелектуальна власність, конкуренція, державні закупівлі) визначається глибиною політичної інтеграції. Оскільки відкриття ринків України в цих сферах може бути витратним, то слід було б очікувати, що ступінь доступу на внутрішні ринки країни також залежатиме від глибини політичної інтеграції з ЄС, який, своєю чергою, зміг би запропонувати певні компенсатори ймовірних втрат України.

Визначено головні підходи до створення нової генерації зон вільної торгівлі ЄС. При цьому лібералізація торгівлі і на Єдиному внутрішньому ринку ЄС, і розширення доступу до ринків третіх країн розглядається як важливе джерело підвищення продуктивності праці, економічного зростання, створення робочих місць, отже, посилення конкурентоспроможності національних економік країн Євросоюзу. Для цього ЄС сформулював основні критерії для потенційних угод про вільну торгівлю.

Першими двома критеріями є потенціал ринку партнера (розміри національних економік і темпи зростання) та рівень тарифних і нетарифних обмежень імпорту з Євросоюзу. З цього погляду Європейський союз як пріоритетні трактує країни АСЕАН, Меркосур, а також Південну Корею, оскільки вони поєднують високий рівень протекціонізму зі значним потенціалом розвитку внутрішніх ринків. Крім того, ці країни є вельми активними у процесах створення зон вільної торгівлі з іншими центрами світової економіки, тому (за умов збереження високих торговельних бар'єрів з відповідними країнами і блоками) Євросоюз ризикує частково втратити відповідні ринки, як це було з мексиканським ринком після створення НАФТА.

До іншої групи пріоритетних країн належать Індія, Китай, Росія. Україна також стає поступово одним з важливих торговельних партнерів Євросоюзу.

Угоди про зони вільної торгівлі з ЄС мають охоплювати лібералізацію ринку послуг, нові можливості взаємних інвестицій, захист прав інтелектуальної власності, державні закупівлі, правила конкуренції. Головна увага має надаватися нетарифним бар'єрам, причому для країн-сусідів пропонується механізм регуляторної конкуренції, побудований на правилах Європейського союзу. Слід зазначити, що в цьому документі Україна згадується, насамперед, з точки зору забезпечення захисту прав інтелектуальної власності. Таким чином, за умов початку переговорів з Євросоюзом Україні, поряд з головними закономірностями розвитку зон вільної торгівлі у світовій економіці загалом, треба враховувати особливості комунітарної зовнішньоекономічної політики Європейського Союзу [17, с. 40].

Внаслідок створення і Зони вільної торгівлі, і поглибленої Зони вільної торгівлі, особливо у короткостроковій перспективі, відбудеться консервація сировинного характеру експорту з України до Європейського союзу. Ця тенденція ще більше посилиться, беручи до уваги той факт, що Євросоюз наполягає на

скасуванні всіх експортних мит на українську сировинну продукцію (насіння соняшнику, металобрухт, шкіра тощо). Разом з тим саме сировинний характер експорту зумовлює привабливість України як партнера за третім критерієм.

Зона вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом не вимагає від України скасування угод щодо преференційної торгівлі з іншими партнерами. Україна матиме право і надалі зберігати режим вільної торгівлі з Росією та іншими країнами СНД без будь-яких обмежень. Але Європейський союз прагне не менш сприятливого доступу до потенційно ємного ринку України, ніж інші країни, зокрема Росія. Євросоюз починає конкурувати з іншими країнами за доступ до українського ринку шляхом створення Зон вільної торгівлі. У зв'язку з цим не є однозначною позиція Росії, яка розглядає можливість підвищення торговельних бар'єрів на окремі товари українського експорту до країни за умов створення Зони вільної торгівлі України з Євросоюзом і пропонує Україні вступити до Митного союзу Росії, Білорусі, Казахстану.

У цьому зв'язку зауважимо, що на цьому етапі для України найбільш ефективною моделлю міжнародного інтеграційного розвитку є стратегія переходу до режиму вільної торгівлі з Євросоюзом (понад 500 млн населення) та максимальне збереження (за певних умов поглиблення) цього режиму з Митним союзом (понад 170 млн населення) за формулами „27+1” та „3+1”. Доступ до двох потужних європейського та євразійського ринків може стати унікальною інтеграційною моделлю для Європи: жодна інша європейська економіка таких можливостей не має.

Входження України до Митного союзу гарантує отримання значного економічного ефекту в короткотерміновій перспективі за рахунок більш низьких цін на енергоносії. Формування Зони вільної торгівлі із Євросоюзом створює передумови та можливість виникнення значно більших економічних ефектів від модернізації української економіки у середньо- та довгостроковій перспективах. Реалізація економічних ефектів від Зони вільної торгівлі із Європейським союзом залежить від здатності української економіки (виробників, споживачів, уряду) адаптуватися до нових умов конкуренції на міжнародних ринках.

Таким чином, і Україна, і Європейський союз мають об'єктивні передумови, потенціал та стимули для створення Зони вільної торгівлі, що і зумовило початок відповідних переговорів уже 18 лютого 2008 р. Причому сторони попередньо погоджуються, що це буде поглиблена угода про Зону вільної торгівлі [20]. Зараз, коли Україна потребує реформ і шукає нову модель розвитку, угода про вільну торгівлю з Євросоюзом може стати інструментом перетворень у країні. У 2004 році група незалежних експертів запропонувала нову формулу економічної та торговельної співпраці між Україною та Європейським союзом через „поглиблену вільну торгівлю”. На відміну від

класичної, поглиблена Зона вільної торгівлі передбачає не тільки скасування митних тарифів на торгівлю товарами, а й лібералізацію торгівлі послугами та приведення регуляторного середовища України у відповідність з середовищем Європейського союзу. Ця формула дозволить двостороннім відносинам вийти за межі наявних домовленостей між Євросоюзом та іншими країнами, що не є кандидатами на членство (наприклад, Чилі або країни Середземномор'я).

Насамперед поглиблена Зона вільної торгівлі може слугувати інструментом модернізації української економіки та допомоги у забезпеченні сталого розвитку. Виконання угоди дасть змогу прибрати нетарифні бар'єри для українських товарів на ринках Європейського союзу, створити інституції та встановити прозорі правила гри для бізнесу, зменшити залежність економіки/бізнесу від змін політичного клімату. Більш того, створення Зони вільної торгівлі з Євросоюзом зробить країну передбачуванішою, що зменшить її ризики та відкриє можливості для інвестицій.

Реалізація положень про вільну торгівлю потребуватиме витрат як з державного бюджету, так і з українського бізнесу.

По-перше, це витрати на гармонізацію вітчизняного законодавства з *Acquis communautaire* (доробок Європейської спільноти), яке постійно змінюється. Розбудова інституцій і правил гри для бізнесу також потребуватиме фінансування. Незважаючи на перехідні періоди, не всі українські компанії зможуть витримати тиск конкуренції з боку Європейського союзу. Тому можливе зникнення компаній та скорочення робочих місць, зокрема у довгостроковій перспективі в так званих старих секторах (промисловість, сільське господарство). Натомість виникатимуть можливості в „нових секторах” (високих технологій). Тому важливо буде приділити увагу перепідготовці фахівців, щоб скористатися з нових можливостей та мінімізувати негативні наслідки [20].

Кінцевий формат і зміст Зони вільної торгівлі залежатиме від переговорного процесу як позитивні та негативні наслідки для окремих секторів. Євросоюз намагатиметься захистити власні ринки за допомогою правил походження товарів, які не підлягають переговорам і розробляються Євросоюзом за досить непрозорими механізмами. Тому завданням поглибленої зони вільної торгівлі є зменшення обмежувального впливу правил походження товарів через приєднання України до європейської території кумуляції. Це дасть країні можливість використовувати матеріали з 43 країн території (серед них члени Європейського союзу, Туреччина, Швейцарія, країни EFTA та Середземномор'я) у виробництві товарів, які потім будуть безмитно експортовані до Євросоюзу.

Нові правила безпосередньо необхідно адаптувати до митної справи України. Слід зазначити, що пристосування до нових стандартів і правил гри потребуватиме від українських виробників збільшення витрат у

короткостроковій перспективі. Однак у довгостроковій перспективі це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної продукції та, як наслідок, збільшенню її експорту на світові ринки. Крім того, підвищення якості продукції зміцнить позиції вітчизняних виробників на внутрішньому ринку. У свою чергу, українські споживачі матимуть доступ до якісніших та дешевших товарів і послуг.

Ситуація довкола створення Зони вільної торгівлі Україна – Євросоюз розгортається таким чином, що Україна як менш розвинена країна йде на значні поступки. Створення Зони вільної торгівлі передбачає узгодження політики щодо конкуренції з принципами, які діють в Європейському союзі. Такий сценарій дещо нагадує процес приєднання України до СОТ. Побудова переговорного процесу з Євросоюзом має відбуватися на основі розуміння того, що у двосторонніх стосунках кожна зі сторін виходить із принципу примноження користі та захисту власних інтересів. Очевидно, що рішення про створення Зони вільної торгівлі з Україною у широких колах політичної та бізнесової еліти євротовариства отримало схвалення на підставах позитивних висновків експертів, дослідників та ін.

Узгодження системи підтримки аграрного сектору – багатовекторна проблема, викликана не тільки різницею рівнів захисту виробників, а й суттю застосовуваних механізмів підтримки та відмінностями побудованих інституціональних систем. Глибина реформ, які мають бути проведені в системі підтримки агровиробників в Україні, залежить від кінцевої мети євроінтеграції.

Окрім кількісної складової, системи підтримки Євросоюзу та України відрізняються за якісним змістом застосовуваних заходів та механізмів регулювання. За методикою СОТ всі заходи державного регулювання за наслідками впливу на умови міжнародної торгівлі поділяються на три блоки: „жовтий”, „зелений” та „блакитний”. Заходи „жовтого блоку” негативно впливають на умови торговельного обміну між країнами, тоді як заходи „блакитного блоку” справляють мінімальний вплив, а „зеленого” – не впливають, чим і зумовлена заборона (обмеження) застосування заходів „жовтого блоку” та необмежене використання двох інших.

У світовій практиці заходи „блакитного блоку” використовуються переважно країнами Євросоюзу та США. В Україні співвідношення частки заборонених та дозволених заходів за сотівською класифікацією у 2007 р. становило 70:30, натомість у Європейському союзі 35:65. Проте варто відмітити, що у структурі дозволених заходів в ЄС переважну більшість становлять заходи „блакитного блоку” (понад 2/3) [20]. Протягом останніх років у зв'язку з проведенням Дохійського раунду переговорів СОТ виникло багато дискусій щодо обґрунтованості та законності віднесення використовуваних Єврокомісією заходів до „блакит-

ного блоку". У 2007 р. для підтримки доходів фермерів в Євросоюзі було використано понад 30 млрд євро, які за обґрунтуваннями Єврокомісії справляють мінімальний вплив на умови зовнішньої торгівлі. З одного боку, такий вид підтримки має характер соціальної допомоги, адже відсутня прив'язка до певних видів виробництва чи обсягів, але, з іншого боку, це частково впливає на собівартість виробленої фермерами продукції, що відіграє конкурентоформуючу функцію у наповненні внутрішнього ринку, тобто формує пропозицію, що, як показує вищеописаний досвід, прямо визначає характер та умови побудови системи тарифного захисту Євросоюзу у зовнішньоекономічних відносинах з третіми країнами.

Урегулювання відносин між Україною та Європейським союзом у формуванні Зони вільної торгівлі вимагає усвідомлення простої, але очевидної істини: кожна країна намагається відстояти власні інтереси, тому підготовка переговорного процесу має здійснюватися після глибокого вивчення всіх сторін контрагента.

Україна має максимально використати час переговорного процесу і весь позитивний досвід Євросоюзу для того, щоб на завершальному етапі мати достатньо обґрунтувань для збереження інтересів агровиробників і в цілому економіки. У практиці Європейського союзу велика частка бюджетних ресурсів, спрямованих в економіку у вигляді підтримки, надається на засадах горизонтального та регіонального підходів, тоді як частка галузевої підтримки щороку знижується.

Неможливо буде повністю уникнути негативних наслідків від поглибленої вільної торгівлі з Євросоюзом. Однак відсутність змін коштуватиме країні набагато більше, ніж втрати, яких можуть зазнати окремі групи інтересів. Саме тому важливо розуміти можливі наслідки, щоб вжити заходів, що допоможуть зменшити втрати та збільшити вірогідність змін на краще.

Таке широке охоплення напрямків економічного співробітництва згодом неодмінно приведе сторони до необхідності зняття бар'єрів й на шляху руху робочої сили, особливо з України до Євросоюзу.

Залучення цього переліку проблем та напрямків означатиме фактично трансформацію угоди про Зону вільної торгівлі до комплексної економічної угоди, що має на меті поступове формування засад інтеграції України до Єдиного внутрішнього ринку Європейського союзу.

Уже відомі попередні оцінки економічних результатів створення ЗВТ між Україною та ЄС. Одним із перших було дослідження П. Брентона. Він показав, що за умов Зони вільної торгівлі можливе зростання імпорту промислової продукції з Євросоюзу до України приблизно на 10%, експорту з України до Євросоюзу – на 15%; імпорт сільськогосподарської продукції з Євросоюзу до України може збільшитися на 60%, експорт з України до Європейського союзу – на 50% [14]. Програма ТАСІС прикордонного співробітництва спрямована на: сприяння прикордонним регіонам у подоланні

перешкод до розвитку; заохочення до поєднання мереж з обох сторін кордону (наприклад, обладнання на кордонних переходах); прискорення процесу трансформації в країнах-партнерах шляхом їх співпраці з прикордонними регіонами Євросоюзу, Центральної та Східної Європи; зменшення транскордонного екологічного ризику та забруднення [19, с. 5]

Відповідно до ГАТТ, стосовно Зони вільної торгівлі мита та інші засоби регулювання торгівлі, що діють у кожній із складових територій Зони вільної торгівлі та застосовуються до торгівлі зі сторонами, які не включені до такої зони, не повинні бути вищими чи більш обмежувальними, ніж відповідні мита та інші засоби регулювання торгівлі, які діяли на цих же складових територіях до утворення Зони вільної торгівлі. При цьому важливо підкреслити, що ці правила стосуються тільки угод про Зону вільної торгівлі, у яких хоча б одна країна є учасником ГАТТ. Такі країни повинні повідомити інших учасників ГАТТ про створення зони, і в разі внесення останніми рекомендацій не повинні продовжувати дію угоди про Зону вільної торгівлі, якщо не готові змінити її відповідно до цих рекомендацій. Функціонування Зони вільної торгівлі Україна-Євросоюз, насамперед, залежить від імплементації у законодавстві України норм і принципів СОТ. Аналіз переваг від формування зони вільної торгівлі з ЄС подано у таблиці 3.

Висновки. Традиційно в угодах про вільну торгівлю встановлюється режим вільної торгівлі не менш, ніж для 90% торгівлі з країнами-преференційними партнерами. Україна вже має двосторонні угоди про вільну торгівлю з Російською Федерацією, Білоруссю та Казахстаном, які нещодавно утворили Митний Союз. На сьогодні Україна не має поки що Угоди про вільну торгівлю з Європейським Союзом. Майбутня зона вільної торгівлі між Україною та ЄС не вимагає перегляду вже наявних договорів про вільну торгівлю України з іншими країнами. Україна може мати одночасно зону вільної торгівлі з Російською Федерацією та Європейським Союзом, а також утворити у майбутньому нові зони вільної торгівлі, наприклад, з Ізраїлем або Канадою. Майбутня угода про Зону вільної торгівлі Україна-Євросоюз виходитиме за рамки „класичного” зразка ГАТТ. Приєднання України до нової Угоди про асоційоване членство з ЄС відкриває нові перспективи: створення зони вільної торгівлі, доступ до ринку з 500 мільйонами споживачів, а також за короткий період подвоєння українського експорту до Європейського Союзу. Така співпраця надає Україні прагматичний прогрес, стабільність і добробут суспільству. Тобто, поглиблюючи співпрацю політики добросусідства країни ЄС визнають Україну як європейську країну, яка поділяє спільну історію та спільні цінності з цими країнами, а також визнає її європейські прагнення. Зокрема Україна впродовж трьох років отримала в рамках Європейського партнерства і співробітництва 470,1 мільйона євро.

Література

1. **Гребельник О. П.** Основи зовнішньо-економічної діяльності : підручник / П. О. Гребельник. – 3-тє вид., перероб. та доп. : підручник / О. П. Гребельник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
2. **Бураковський І.** Зона вільної торгівлі з ЄС та Митний Союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном: чи можлива інтеграція України в обидва об'єднання одночасно / І. Бураковський, В. Мовчан // Відносини Україна – ЄС: в умовах сучасних викликів. – 2010. – № 2 (14). – С. 17 – 31.
3. **Гальчинський А. С.** Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004 – 2015 рр. „Шляхом європейської інтеграції” / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
4. **Малик Я.** Європейський Союз / Я. Малик, О. Киричук, І. Залуцький. – Л. : 2006. – 610 с.
5. **Чалий В.** Перспективи євроінтеграції України / В. Чалий // Аргументи и факты. – 2007. – № 25. – С. 6 – 10
6. **Пироженко О. В.** Європейська інтеграція України як проблема економічної діяльності [Електронний ресурс] / О. В. Пироженко // Контекст. – 2002. – № 2, лютий. – Режим доступу : <http://www.vkontexte.ru/>
7. **Таран Ю.** Жоден з напрямків зовнішньої політики України не має достатнього обґрунтування. [Електронний ресурс] / Ю. Таран. – Режим доступу : www.dialog.ua - 12.05.2004;
8. **Заплатиский С.** Нищие в раю или Год жизни в элитарном обществе [Електронний ресурс] / С. Заплатиский // Вести сегодня. – 2007. – № 51. – Режим доступу : <http://rus.delfi.lv/news/press/vesti/>
9. **Черкаський І.** Макроекономічна політика України в системі кредитно-фінансових відносин з Євросоюзом / І. Черкаський // Збірник наукових праць. – Вип. 26. – К. : ІСЕМВ НАН України. – С. 137.
10. **Васютин І.** Зближення законодавства Європейського Союзу з правовими системами держав-кандидатів на вступ до ЄС / І. Васютин // Право України. – 2003. – № 9. – С. 139 – 149
11. **Солодкий С.** Євроінтеграція – „на смак і дотик” [Електронний ресурс] / С. Солодкий // День. – 2005. – № 85. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/>
12. **Станчук С.** Політична криза в Україні очима ЄС [Електронний ресурс] / С. Станчук // День. – 2004. – № 78. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/>
13. **Державний комітет статистики України** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Заголовок з екрану.
14. **Зовнішня торгівля України з окремими країнами** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://arc.customs.gov.ua/control/uk/cstat/f1/showstat> – Заголовок з екрану.
15. **Halmaj P., Vasary V.** Growth crisis in the EU – challenges and prospects // *Intereconomics*. – Hamburg, 2010. – Vol. 45, N 5. – P. 329 – 336.
16. **Замороко Т. Л.** Легка промисловість: шлях від членства в СОТ до зони вільної торгівлі з Європейським союзом / Т. Л. Замороко // Економіка та держава. – 2008. – № 6. – С. 4 – 5
17. **Інформація щодо змін у податковій, митно-тарифній політиці Республіки Польща** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrexport.gov.ua/ukr/pravovi_pitannja/po1/330.html.
18. **Митний союз Республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tsouz.ru/>, вільний. Єдиний митний тариф Митного союзу Республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації: Рішення Комісії Митного союзу від 27.11.2009 №130
19. **Вишняков О. К.** Створення зони вільної торгівлі з ЄС: питання правового забезпечення / О. К. Вишняков // Митна справа. – 2011. – № 1 (73). – С. 17 – 24.
20. **Міжнародний центр перспективних досліджень в Україні** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icps.com.ua/>, вільний.
21. **Копистира А. М.** Створення поглибленої зони вільної між Україною та ЄС: передумови та наслідки / А. М. Копистира, О. І. Шнирков // Відносини Україна – ЄС: у вимірі року. – 2008. – № 1 (5).

Осадча Н. В. Угода про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС: перспективи та небезпеки

У статті проаналізовано можливості подальшої інтеграції України до Євросоюзу. Досліджені вигоди та небезпеки від формування зони вільної торгівлі, розглянуто тенденції зовнішньоекономічної торгівлі України. Визначено раціональний шлях інтеграції України шляхом формування зони вільної торгівлі з ЄС та асоціативним членством в митному союзі.

Ключеві слова: зона вільної торгівлі, угода, небезпеки, вигоди, інтеграція.

Осадчая Н. В. Соглашение об ассоциации и зону свободной торговли с ЕС: перспективы и угрозы

В статье проанализировано возможности дальнейшей интеграции Украины в Евросоюз. Исследованы выгоды и угрозы от формирования зоны свободной торговли, рассмотрены тенденции внешнеэкономической торговли Украины. Определен рациональный путь интеграции Украины путем формирования зоны свободной торговли с ЕС та ассоциативным членством в таможенном союзе.

Ключевые слова: зона свободной торговли, соглашение, угрозы, выгоды, интеграция.

Osadcha N. V. Agreement at Associations and Free Trade Zone with EU: Prospects and Threats

In the article are analysed possibility of further integration of Ukraine in EU. Benefits and threats are investigational from forming of free trade zone, the tendencies of external economic trade of Ukraine are considered. The rational way of integration of Ukraine is certain by forming of free trade zone with ES that by membership in a customs union „3+1”.

Key words: free trade zone, agreement, threats, benefits, integration.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2013
Прийнято до друку 30.08.2013